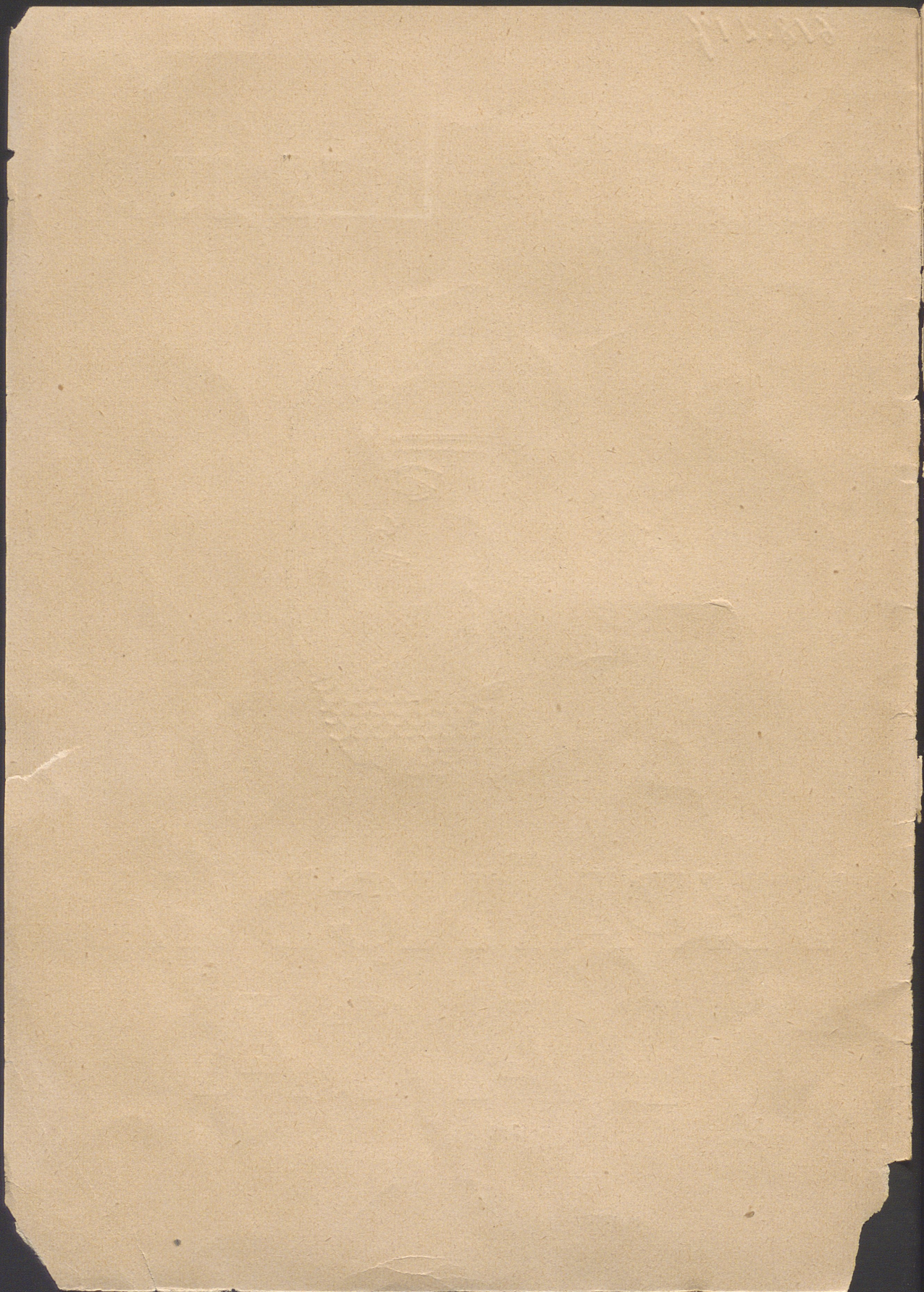

II-618.217

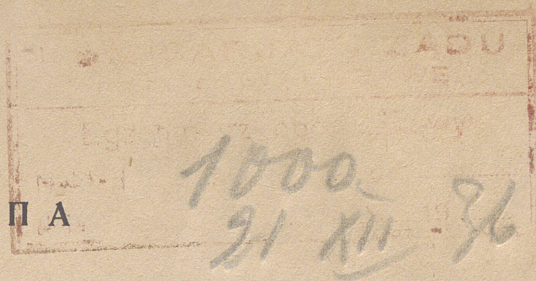
ЮРІЙ ЛИПА

УКРАЇНСЬКА
РАСА

Ю Р І Й Л И П А

У К Р А Ї Н С Ь К А Р А С А

„Н А Р О Д Н І Й С Т Я Г“

1 9 3 7

II-618.217

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001015348041

I.

Цей відчит виголошено, як і попередній („Українська доба”) в групі молодих українських малярів. Є певні причини до того. До теми „українська раса” в наших часах мало є прийти з зимною думкою (з апаратом індуктивного мишлення),—потреба більше. Потреба вміння зживатися з найглибшим і найдавнішим, що пливе в крові кожного з нас. Потреба напруження духових глибин, напруження інтуїції,—отже напруження того, що становить зміст творця-майлара. Це напруження інтуїції потрібне власне для ліпшого пізнання свого Роду, раси.

Треба признати, що малярство й різьба досі, майже, як жадна галузь українського мистецтва, черпає багато з глибин українського духа, і раніш від інших винесло звідти блискучі синтези. Наприклад, Нарбутівська синтеза козаків (ілюстрації до „Енеїди”), це найсамобутніша з усіх, що повстали в останньому столітті. Це дійсно ті, що „за Володимира, святого монарха руського, воювали Грецію, Македонію, Ілірик”, (слова маніфесту з 1621 р.), і, додаймо, мали звідти, з Півдня так багато в своїм характері й зовнішности. Або пригадаймо іншу синтезу, терракоту О. Архипенка „Шевченко”, що своєю монументальністю і розмахом цілком уже належить до нових, великих обріїв українства.

Власне, на вступі до обговорення поняття української раси спробуймо зясувати собі два способи, два роди відчування України. Донедавна,—в другій половині ХІХ-го і на початку ХХ-го століття, панувало одно відчування,—погляд на Україну ззовні.

Це—чисто зовнішнє сприймання України, при чому роля цього великого краю і старої культури була чисто служебна і підрядна. Поняття України зправила підпорядковувано якомусь поняттю іншому найчастіш органічно чужому, найчастіш якійсь формулці. Здається, що батьком цього трактування треба вважати Пантелеймона Куліша, і то Куліша зламаного, Куліша—від 50-х років минулого століття. Ще існували довкола нього, на Лівобережжю культурні і державні традиції Гетьманщини, ще Українці зачитувались „Історією Русів”, ще жив на Київщині останній претендент на гетьмана Укра-

їни і останній її регент (1817—1834)—князь Репнін-Волконський, ще на Кубані-Тьмуторакані тривав з багатьма непорушеними традиціями Запорозький Орден,—а вже Куліш, поет і перекладчик Шекспіра, кидає в лице своїй расі „народе без пуття”. В ім'я індивідуальности західної німецько-англійської культури відкидає цілком культурну індивідуальність власної раси. Лишень тому, що вона не була німецько-англійською, обвинувачує Україну.

Дальші його посунення це тільки відміни одної й тої самої засади: в ім'я формулки (засади, чи чужиненького прикладу) треба згода нищити своє, хочби то своє було органічним вицвітом віків. В ім'я зразку московсько-німецької гієрархичности нищить з пасією рідне минуле (Історія возсоедінення Росції), а в ім'я (як йому на коротко здалось) пишної культури польських магнатів паплюжить козацький період української історії. Як часто в нього Україна,—це якась убога кривна на лавці підсудних, а він сам її винуватець з катедри. Винуватець безжалісний, аж до безнадійности.

Поза всіма заслугами „гарячий Куліш” мав на жаль і на цім терені свою смутну заслугу,—після нього повстали сотні винувателів України, покоління прокураторів власного краю, еліта з верхівців, що винуватили коня, за те, що кінь не вмів їздити.

Чи не повторюють, наприклад, і досі слів „пана знад Оржиці”, Євгена Гребінки, що найбільшим нещастям України, це положення її „при битій дорозі” і брак природніх границь від сусідів? А чейже, власне брак природніх границь був підставою вивищення Пруссії, бо постійний стан поготивля виховав прусацького духа. Чи не підставою багатства й могутности Франції було її переходове геополітичне положення, „при битій дорозі” між Півднем і Північчю?

Від Куліша намножилось багато теоретиків-доктринерів. Чи, навіть, в останніх часах не зявилася стаття українського військового фахівця, де він виливає жалі, що Українці не перейшли свого часу (скажім в половині XVIII століття) з козацької системи війська на пруську систему загальної бранки. Йому, вихованому в традиції цієї бранки, незрозумілимби здалось уперте намагання, власне, князя Репніна-Волконського зберігти в Гетьманщині систему козацького комплектування, як доцільнішу тоді з боку військового в порівнянні з тупою Миколаївської „салдатчиною”.

Це мір'яння якимсь сучасним поняттям подій з давніх віків—дуже часте. Чиж не говорив недавно певний доповідач у Львові на таку тему: король Данило (пос-

тат з XIII століття) був, чи не був „інтелігентом” (поняття з XX-го)?

Зрештою, часами вистачав для суспільника ідеолога приклад, чи хоч привид прикладу чужого суспільства, щоб він, як апостол, починав проповідувати відкинення частинне або цілковите усього дотеперішнього в ім'я того привида. Чи в ім'я привида швейцарської демократії не кликав це робити Драгоманів? Чи перед 1917 р. міраж російської ліберальної демократії не паралізував Єфремова й інших близьких до нього Українців? Чи врешті тепер не манить декого міраж творення України „на взір італійської демократії”? Отже, знову „на взір”?

Ці всі „взори” і формулки, що їх Україна має виконувати з ласки доктринерів завжди мають у собі щось із самоокалічування. Чи це буде в ній сам „абсолютний динамізм” без статичного елементу, чи це буде історія культури без історії війська (як у деяких етапах Куліша), чи тільки чиста історія бунтів без історії влади й культури (як у совітській історії Яворського) — завжди це буде поняття організму з дефектом, якогось інваліда без рук, чи без ніг.

Єсть якийсь трагізм у цьому образі: беруть навмання засаду вироблену чужим расовим організмом (все одно: чи перську, чи німецьку), спостерігають із здивуванням, що ця засада не пасує до України, і — засуджують вкінці... свій власний край, а не чужу засаду. Ці „принципи”, доктрини, догмати, взяті від чужинців і не достосовані до української психології й традиції, стають не засадами, а засудами. Поменшування елітою власного краю, і вічний песимізм, це найхарактеристичніше зявище українського XIX-го і початку XX-го віку.

Ефекти доктрини тільки зовнішні, коли доктрина не зродилась органічно з раси. Чужа доктрина мусить дати вкінці розбиття, понижування і безнадійність. Бо завдяки ній трактуємо свій край ззовні, як чужинці.

То не значить, що Українці мають бути гірші хоч би від японців, і не брати жадібно всього з Заходу, чи з Америки, всього, що потрібне для оборони краю. Злочиним булоб робити довкола українства китайську стіну, але в самому понятті, ідеалі людини, родині, еліті, гієрархії, в річах осі внутрішньої, в усвідомленню свого найглибшого, що іншого може дати Українцям зміст, як не українська земля, українські предки і українське сучасне зусилля?

Як можна інакше дивитися на світ, як не з нутра власної раси? Божеським законом є відчувати своє власне я, свою родину і цілий свій Рід найвищим. Бузувір-

ством булоб, колиб батьки потрапили вважати рідну дитину нерідною, і жадні теоретичні міркування тут нічого не усправедливлять. І для родини і, взявши ширше, для Роду—центр світовідчування завжди перебуватиме в ньому самому.

На шастя інтелігентсько-матеріалістична традиція сприймання України ззовні заламалась в українськiм суспільстві від великих років 1917—23, коли відданість Українців Україні заговорила голосом сильнішим від усіх теорій, голосом пролитої крові. І тепер, властиво, бачимо, яка це була короткотривала традиція „сприймання ззовні“, бо історичною традицією українською від перших пам'яток її Х—ХІ вв. аж до початку ХІХ-го була традиція „сприймання знутри“.

Про чужинців не пише інакше, ані Данило Проца-нин, ані „Слово о полку“, ані „Слово о погибелі“, як про тих, що на них впливала Русь-Україна. Козацькі генеалогісти не відмовлялись ніколи від того, що вони, козацький нарід, походять від „рицерів“ самого Олександра Македонського. Хоч який був зруйнований Київ на початку ХVІІ-го віку, а всеж він початок життя Роду і Сильвестер Косів скаже з гордістю в 1635 р.: „*Ciovia nostra coelum est*“ (Небесами є для нас наш Київ).

Врешті в „Історії Русів“ вже на кінці ХVІІІ-го століття скаже Григорій Полетика, що нарід український „шукав кращого життя у власній землі і його задуми все людство за собі притаманні вважає“. Це, врешті, з тої традиції повстав вигук Шевченка: — Україно, світе милий!... Україна є цілий окремий світ.

І до тої традиції звертаємося коли говоримо про українську расу, до традиції сприймання України знутри.

Насамперед мусимо пізнати одного з видатніших, сучасних, українських учених.

II.

Вадим Щербаківський, брат Данила (1877-1927), надзвичайного знавця українського мистецтва знищеного більшовиками, це член багатой родини українських археологів: дослідників і теоретиків. Пригадаймо хоч кількох із них, як Володимир Антонович, Катерина Мельник-Антонович, Дмитро Яворницький, М. Біляшівський, А. Поль, Лев Чикаленко, Б. Фармаковський, В. Данилович, В. Козловська, В. Гошкевич, П. Курінний, М. Макаренко, М. Рудинський, М. Фукс, П. Бурачков, Я. Пастернак, І. Борковський і інші. Праці їх шановані серед учених в цілому культурному світі.

Сам Щербаківський, багато працюючи в українських наукових інституціях за кордоном, провадить традицію Київської історичної школи. Школу цю заснував великий історик Володимир Антонович. Це він перший зрозумів усю вагу протоісторії ще в 70-х роках минулого століття, коли навіть у Західній Європі ніхто й не робив її предметом університетських студій. Як згадує сам В. Щербаківський в одній із своїх дуже цінних статей у „Нашій Культурі”. „В. Антонович увів протоісторію в свої університетські виклади, не зважаючи на те, що це в Росії не було дозволене й не дозволяли зробити катедри протоісторичної археології навіть графу Уварову ні в Петербурзі, ні в Москві. Він же зробив це просто як вступ до історії, що читав протягом року. У Антоновича історія природно зросла з землі й звязана з територією,—у інших історичних школах: петербурзькій і московській вона була відірвана від свого фундаменту”.

Сорок літ минуло вже від професорування В. Антоновича і Щербаківський закликає до відродження цієї питомої української історичної школи. Закликає передовсім своєю невсипущою працею (многотомні синтеси, як „Формація укр. народу”, окремі праці, реферати на міжнародних зїздах). Бачимо вже праці його учнів — Борковського й Кандиби. Своїми розвідками він вплинув і на чужинців: напр. його гіпотезу про гелонів прийняв і найбільший славіст, проф. Нідерле. Останніми часами велике зацікавлення викликали його пояснення „Понтійської культури” з культури Боспору й Малої Азії, а не скитів, як твердить проф. Ростовцев і взагалі рос. вчені. Деякі його твердження впровадили й польські вчені до своїх збірних монографій про загальну історію. Імпонує не тільки чужинцям, але і своїм нераз широким обшаром відомостей і переспектив. Українська археологія, етнографія, протоісторія опанували його діяльну, відважну й сумлінну духовість. Змістом свого життя він від початку поставив — збагнути, як формувалась Українська Нація, пізнати коріння цієї раси. І в цім зміст його пасії науковця, його прагнення Українця.

Його змістом стало — шукати дотикальних доказів великих пражорнів України. Як відповідь звучить це питання ученого. „Чи наші степові могили справді наша слава, як писав Шевченко?”. Він сказав собі: шукатиму!

В. Щербаківський пізнає особисто сотні розкопів, сам провадить декотрі. Одночасно сам студіює з палицею в руці, пішки від села до села українську етнографію,—робить тим самим своєрідні розкопи в духовості. Він студіює прастарі культури Малої Азії, Туркестану, Сибіру, Заходу, шукає звісток про Україну у

грецьких і перських літописах ще зперед часів Олександра Македонського і з пізніших часів. Студіює стилі й орнаменти, звичаї й обряди, прадавність українських міст, і українських колядок.

Працює разом з братом, а потім коли зла доля розлучає їх, працює гарячково, багатосторонньо уперто аж до виснаженості. Запрацьований і дуже скромний не дбає про себе особисто. Виринає понтійським могилам таємниці, змушує обряди розкривати історичні перспективи, знаходить родовід міст, і родовід українських племен-народів. Перед його очима проходять туркестанці-скити, що напали на українську Понтиду, повстає наново велитенська столиця полтавців-гельонів, бачимо разом з ним держави зорганізованих галичан-агатирсів, обережних неврів-волинян, врешті в цілм блиску підводиться велика праукраїнська культура між Дунаєм і Кавказом. Він пізнав формацію України.

Ті, що бачили його в праці знають його улюблене твердження: „Нарід треба пізнавати, як людину. Не можна знати людини, раз побалакавши з нею, — треба знати її молоді роки, виховання батьків і осередок, в яким розвивалася, — тоді тільки можна мати повну уяву про неї, можна оцінити її і дати їй відповідне доручення, місію”...

Бачимо, що він шукає джерел української нації не тільки для кабінетних учених-колегів, він хоче принести користь своєму Родові, і ця практичність вченої праці зближує його до англо-американських вчених, що завжди мають на меті у своїх працях добро рідного загалу.

Він знає, що цей рідний загал живе віддавна в Україні. „Ми в праві думати, що ми були й є автохтоном на своїй землі не тільки від VI-го в. по Христі, але від неоліту, тобто не менше 5000 літ”. (Українська протосторія).

Цей загал, це українство він старається зрозуміти без унесеня, як людина праці, як господарь. Він бачить тільки людський матеріал, рідний йому, а тому близький і зрозумілий. Цей ентузіаст праці не дозволяє собі на жадні пересадки і брак відчуття очевидності. Можна було б уявити його собі, як він роздумує над тим практичним застосуванням його науки. „Коли архитектор хоче щось будувати, то він уважно студіює матеріал, бо з поганого цементу дім розлетиться, як це було неоднораз. Ми мусимо студіювати матеріал, який у себе маємо під руками і відповідно до добре вистудіюваних якостей і шукати способів будовання,—інакша форма моста з за-

ліза, інакша з цегли, інакша з дерева. Але будувати можна з кожного матеріалу, навіть з води, коли її заморозити. Одної романтики не вистачить, романтику треба вживати для зрушення з місця, для екзальтації, але будувати солідне щось можна тільки після дуже точних обрахунків і підготовивши майстрів, які уміють обходитись з матеріалом.

В будинках вживають різних матеріалів для фундаменту, стін і покрівлі; так і в державі треба скомбінувати різні елементи, різні групи раси, різну психіку для різних державних функцій і не ставляти невідповідний матеріал на місце, де мусить бути матеріал особливо тонко підібраний. Треба заздалегідь підготовляти різні елементи для будови".

Він не почуває себе звязаним з якоюсь політичною групою, дивиться на них згори, хоч і зичливо. „Поки наші різні науки громадського змісту не набудуть серйозного свого власного ґрунту, — вони не будуть мати ориґінальності, а zarazом, і доцільности, — завжди будуть мілкими". Золоті слова, що практичну цінність їх пізнав не один Українець під час доктринерських проб над живим організмом України від літ 1917 — 20.

Про доктринерів з Центральної Ради тамже пише Щербаківський: „Треба сказати, що всілякі політичні партії, навіть, не уявляли собі тоді, що український нарід чим небудь різниться від московського, або якого небудь номадського, татарського, наприклад... Не знали наші партії, що західно-європейські народи засновують тепер свої теорії на дуже глибоких студіях свого попереднього передісторичного розвитку".

Може це бажання дати суспільству як найбільше користи з своєї науки, кинуло свого часу В. Щербаківського до громадської праці. Там йому не повелося, він просидів в Сквирській тюрмі в р. 1907 більше як півроку, а потім емігрував до Галичини. А пізніш вернувся до Полтави, де в 1912 р. став директором археологічного музею. Зрештою більше заважили на історії української політичної думки його впливи на формацію світогляду його приятеля, В. Липинського, в його початковій стадії розвою („поняття хлібороба") ідеології.

Щербаківський до певної міри ідеалізує це поняття, (йдучи за народньою традицією), але він не відкидає а навпаки підкреслює значіння інтелігенції й вольовости цієї інтелігенції в долі свого народу. Його, власне, цікавить і „динаміка" нації, він порівнює українських людей до набою рушниці. Скорість шротин то для нього те саме, що й воля людини, що з нею людина стремить

у якимсь напрямку. Він охоче півжартом повторює, що „ефект, або вислід лету чи напружености є пропорційнальний квадрату швидкости, а для людини квадрату його волі”.

Він бачить окремі складники української раси в часі і просторі, і знає, що обєднає їх тільки вольовість еліти. Щоб з „населення” зробити нарід, а потім націю, треба зуміти направити волю кожної одиниці населення в однім напрямі. Він бачить, що зробили Мусоліні й Гітлер, і він питається: „Яке значіння мала Італія перед 22 роками і яке має тепер?”

А на те, щоб так зробити, — „треба зрозуміти психіку свого народу, зробити з нього електромагніт, повернути всі частки заліза в одному напрямі током. Ролю дротів, що по ньому біжить електричний ток, мусить грати інтелігенція, алеж вона мусить мати той ток в собі, і то сильний ток”.

Щербаківський не узнає вишости якоїбудь раси над расою українською. Для нього Українці можуть бути расою провідників. Для нього Мусоліні не дивлячись на те що італієць, має голову дуже близьку до круглоголового, українського типу, а Гітлер цілком арменоїд, отже цілком близький до української раси. Отже не нордійці, лишень вони змогли знайти в собі вогонь „електричний ток”.

Перед українською расою не замкнено жадного великого шляху. Уже сама свідомість цього може дати дуже багато. Але насамперед треба пізнати й усвідомити собі саме поняття Українців, як раси. Тоді лишень вольовість може статися місією.

III.

Якже трактує Щербаківський українську расу? Передовсім як історію території України, і взаємовідносин духових і фізичних народів-предків, що ту територію заселяли. Лишень пізніш додає шей історію мови.

Далеким від його трактування є т. зв. біблійне трактування раси, чисто генеалогічне, вузько родово-дове, що немає нічого спільного з наукою. Згідно з останніми поняттями організації народів історія праукраїнської території, це насамперед історія панівних і підлеглих верств та їх співжиття.

За мешканців України (з доби Геродота) він уважає гіпербореїв — мирне, хліборобське населення (т. зв.

Гальштатської культури) на землях від Адрії до Кавказу й Каспію. Це гиперборейське населення належало антропологічно до круглолової передньоазійської (Малоазійської, арменодної або динарської) раси, що принесла з Месопотамії через Кавказ, Малу Азію й Балкани знання хліборобства, свинарства й вівчарства. Оселилась ця раса більш-менш коло 3000 літ перед Р. Хр.

Коли кочовники-скити прибули в Україну то застали в Україні „густе населення більш-менш культурне, що здавна жило хліборобським життям. Про висоту їхньої культури говорить і їхня залізна зброя, і кераміка і вресні, великі укріплені міста, обнесені могутніми валами”. (Ростовцев за Щербаківським). В симбіозі з цим населенням жили індогермани-траки, яко верства півна. Все більшу роль почали відігравати в життю цього населення йонійці, греки-колоністи з Йонійського моря. При їх співпраці була заснована перша знана велика хліборобська держава на території України—гельонська, із столицею недалеко сучасних Лубень, де ще зберіглося величезне городище столиці Гельону. Одночасно йонійці при устях рік Дону, Кубані, Дніпра, Бугу, Дністра заснували свої держави-міста, типу середземноморського.

Потім на початку шостого віку перед Р. Хр. з'являються грізні кочовники-скити. В 612 р. (перед Хр.) вони разом із вавилонянами—зруйнували столицю Асирії—Ниневію, і, тепер перебуваючи тут на степовій причорноморській смузі (що була тоді значно вужча як нині), жили з нападів на хліборобські держави гипербореїв і торговельні морські республіки йонійців. Зріст скитської потуги не тривав довго, — Дарій, володар величезної перської імперії, що сягала від Єгипту до Індії, і від Егейського моря до Туркестану, вирушає з семисоттисячним військом персів і підвладних народів та 600-ма кораблями союзників йонян проти скитів, якраз сто літ після пограбовання ними Ниневії. Грек Мандрокл збудував міст через Боспор, йонійці—через Дунай, і Дарій розпочав важку війну із скитами, що втікали від нього, нищучи все довкола. Метою Дарія було в боротьбі із скитами обертися об багату державу Гельону. Для Українців поход цей мав велике значіння. Він стримав початковий розвій нижчої скитської культури на праукраїнських землях і охоронив від знищення вищі культурно гиперборейсько-геленські елементи. Поход Дарія мав величезні наслідки, можна порівняти його до певної міри з походом Карла XII проти петрівських військ на території України, колиб Мазепа і Карло XII булиб знищили північних московитів-наїздників.

На підставі археологічних дослідів Щербаківський легко представляє нам ситуацію, яка повстала потім, як кочовники-скити, втікаючи перед потужним Дарієм і бажаючи відтяти його військо від постачання, нищили перед ним цілі мирні племена разом з їх хліборобськими центрами. Передовсім знищили перед ним найбагатіший центр на Лівобережжі — Гельон, і Дарій повертає назад на Дунай, на Гелеспонт, до себе, до Персії. Поход не був цілком невдатний, — він усеж підтяв міць скитів.

...По ослабленню туркестанських скитів, нова хліборобська потужність виростає на землях Праукраїни. Не були це цим разом гипербореї, не були це групи правобережна, лівобережна, чи кубанська *). Лівобережна група після відступу Дарія дуже не скоро віджила. Але і скити, як видно зі всього, теж дуже ослабли після боїв з Дарієм. Виступила група Пантикапеї (Керчі), „Цікавий є й той факт, що традиція заснування Пантикапеї відносить до 511 року, тобто на другий рік після походу Дарія. Цей факт теж можна зв'язати з сильним ослабленням скитів, яке і використали йонійці не для того, щоб заснувати Пантикапею, бо як показують археологічні забутки, йонійці там уже й раніш жили, але для того очевидно, щоб сильно його укріпити валами і стінами і заснувати там серйозний державний центр, а не просто колонію. Це, так сказатиб була нова фаза розвитку, зв'язана з 511 роком і ця фаза скоро привела до організування нового цікавого утвору, оригінальної Боспорської держави. Дуже цікавою рисою Боспорської держави було то, що вона об'єднувала ці колонії з тубільськими народами хліборобськими, і що голова держави інакше титулювався в городах-колоніях, інакше серед тубільців. Для городів він звався „архонтом“, титулювався напр. „Архонтом Пантикапеї та Теодозії“, а для тубільців він звався цісарем (Базилевсом)“.

В IV віці перед Р. Хр, сармати змінили скитів у степах України, але про них ми знаємо ще менше, ніж про скитів. Одне справді можна підкреслити, це — те, що сармати не були такі шкідливі для Боспора, як скити і, навіть, часами помагали Боспорові проти скитів. А потім ще можна здогадуватися, що вони жили досить мирно з кубанськими хліборобами-сіндами, меотами і др.

Тимчасом державна роля правління п'ятидесяти одного цісаря (базилевса) Боспорського протягом майже тисячоліття (480 до Хр. аж до 360 по Хр.) зробила дуже багато для організації Праукраїнської території в дусі геленсько-місцевому (гипербореїському).

„На Україні галли також були, але їхній набіг був

*) Т. зв. „скитів-орачів“ Щербаківський залічує до гипербореїв.

порівняно з іншими тільки короткий епізод. В III віці перед Р. Хр. вони прийшли з Заходу і їхній рух зіштовхнувся з протилежним рухом сарматським. Особливою силою одначе визначився рух кельтів-галлів, які пройшли аж до Ольбії, навіть зруйнували її стіни, як це видно з т. зв. декрету на честь Протогена, записаного на плиті, знайдений в Ольбії. Протоген, багатий ольбієць, своїм коштом наново реставрував стіни Ольбії, зруйновані галлами, і вдячний нарід Ольбії декретом зхотів висловити Протогенові свою вдячність. З історії добре відомо, що кельти пройшли швидко далі, аж у Малу Азію.

„Утворення Боспорської держави повинно було дуже сильно відбитися на культурі цілої північної Понтиди, і при тім у позитивнім смислі. Приплив до грецьких колоній великого числа греків і висококультурних малоазійських майстрів потягнув за собою великий розвиток місцевої колоніальної індустрії й торгівлі. Тут ішов жвавий обмін товарами. В городах ці культурні елементи населення зустрічалися з різного роду чумаками-гіперборейцями і близькими сусідніми народами і робили на них значний культурний вплив. Ольбія і Тіра грали подібну ж роль, але вони були виставлені на більшу небезпеку від скитів, які не раз їх грабували й руйнували, в той час як Пантикапея добре охоронена і природою і штучними укріпленнями, не зазнавала такого лиха“.

Третій елемент поза геленами й гіперборейцями були траки. Треба замітити, що в життю Боспора брав дуже активну участь теж трацький елемент етнічний, досить рухливий і придатний до мійського життя. Цей елемент дуже хутко увійшов навіть у склад правлячої пантикапейської верстви. Боспорський імперії завдячуємо передовсім повстання „Понтійського мистецтва“, що його Ростовцев хибно приписує скитам, яко „звіриний стиль“.

„Ні сарматські ні скитські боги не входили в боспорський пантеон, — ми ніде не маємо жадної вказівки на те; тоді, як трацькі й малоазійські трапляються там на кожному кроці. Навіть, Ростовцев, вказав на особливу розповсюдженість культу великої малоазійської богині, яка звалася Кібелою, а тепер у нас Купалою“. Сучасне українство і досі переховує в своїх обрядах пам'ять з тих часів.

Хоч скити, сармати, кельти як кочовники, залишили деякий слід у праукраїнській духовості, однак найбільший вплив із кочовників на формацію української нації мали, мабуть, готи. Зрештою, вони прийшли на

Україну в другім столітті після Р.Хр. з півночі". Їхній прихід відбувся також, мабуть, не без спротиву осілого населення, але як здається готи ударили тільки по правлячій верстві і стали правити замість неї. Але готська верства (по походженню германська) була мало масивна і підлягала впливові місцевого культурного кола, на чолі якого ще стояла Пантикапея і Кримський півострів. Готи позаймали численні міста. Можна думати, що це була ціла Україна, бо готи, як показує археологія, розлягалися скрізь по Україні і заняли навіть Крим. Ця частина звалася східними готами (Остготи, або Остроготи). Характер їхній зовсім близько підходив до характеру пізніших вікінгів, або варягів. Вони завойовували головним чином міста і нищили тільки правлячу аристократію, щоб самим стати на її місце. З готської саги, званої *Hervararsage* ми знаємо, що у них був місто *Danaparstadir*. З назви видно, що він лежав на Дніпрі". Може це був Пра-Київ.

Перехід гуннів не знищив їх впливу, хоч і знищив державність. „Кінець готській владі принесли гунни в 376 році по Р.Хр. Гунни були урало-алтайці, які прийшли у великій масі і з першого ж нападу знищили військо готське. Очевидно що військо готське не було велике, і що місцеве хліборобське населення не піддержало їх. Готи були розкидані на великій площі, розкидані невеликими групами по різних містах і містечках і щоб зібратися вкупі не мали часу. Вони уже перестали бути номадами, а навіть такими може не були й на початку свого приходу на Україну. Безперечно, що готи, не дивлячись на порівняно коротке перебування своє на Україні (менше 200 р.) внесли в мову праслов'янську українську багато своїх слів. Як показує історія й археологія, готи жили не тільки на нашій території, але і на території південних і західних слов'ян". Сліди готів в українській обрядовості і взагалі духовості великі: від них, як уважає Щербаківський, починається одна з найважливіших українських містерій — обряд весілля. Частина готів посередничала й у прийнятті християнства Праукраїнцями. Велику роль приписує тут учений власне кримським готам, що доіснювали до наших часів. Уже готи творили очевидні Передкиївські часи, ще в більшій мірі були Пракиївською державою. Важно те, що кримські готи могли бути посередниками між Візантією, і її християнською культурою та північною Україною. Дуже можливо навіть, що тут вироблялася і початкова праукраїнська грамота в Криму; підготовлялося все те, що допомогло потім князю Володимирові насадити у Києві так легко християнську віру.

І та віра якби освятила zenit Понтійсько-Київської культури.

„Про антив ми довідуємося головним чином від Йорданіса, а потім від Прокопія. Прокопій каже, що анти сягали аж до Озівського моря від Дністра і навіть від нижнього Дунаю. Йорданіс зве Антив дуже численним народом. Анти разом з слов'янами робили спільні напади на Балкани за Юстина I, Юстиніяна і Юстина II. Прокопій говорить, що слов'яни і анти говорили однаковою мовою. Грушевський вважав, що анти представляли тогочасну Київську Русь, тобто Русь VI і VII віків. Для нас важно те, що анти говорили мовою слов'янською і жили в області між Дністром і Дніпром. А це показує, що в VI і VII віках уже панувала на Україні мова слов'янська, і ця слов'янська мусіла уже тоді бути українською мовою, мовою тих наших обрядових пісень, що звуться колядками, щедрівками, веснянками та весільними піснями і які дійшли до нас у майже незміненому вигляді”.

Далі вже блищить Київський меч і хрест аж до теперішніх часів.

IV.

Так виглядала б у дуже великому скороченню проісторична схема В. Щербаківського. Маємо блискучі епізоди ним висвітлені: гальштатський іліро-тракійський культурний центр, три основні групи гіпербореїв-хліборобів, йонійська колонізація і держава Гельону, кривава боротьба туркестанців-скитів з потугою Дарія й упадок їх, вивіщення Пантікапеї й Боспорської імперії, готська монархія, анти, слов'яне і врешті династія варягів в Києві. Перед нашими очима переходять народи, племена, групи і династії то хижацькі і дезорганізаційні, як тюрки-скити й сармати чи кельти, то номади більш придатні до творення держави й, навіть, династій, як траки, варяги й готи, то народи з середземноморською культурою й організацією, як дорійці й йонійці, чи врешті, відпорні держави агатирсів, чи невірв...

Якже взагалі цьому всьому дати порядок, як помогти розумові випроводити лінію розвою аж до сучасного життя. В. Щербаківський старається зясувати саме поняття лінії розвою, родоводу Українців. Розглядає критичними очима поняття „початку слов'ян”, „джерела праслов'янськості” і шляхів їх „мандрування” та розпросторення. Одразу ж відкидає питання про праслов'ян. Бо, як каже він: „Це питання було поставлено старими славістами, які спиралися на різні літописні та традиційні

оповідання, які самі в свою чергу стояли під впливом біблійної книги биття". „Старим вченим все старовинне життя представлялося в формі генеалогічного дерева, як це було в біблії, при чім нікому не приходило в голову, що біблійна генеалогія сама була вимисленням вавилонських учених, цілком теоретичним, яку переняли собі й жида. І, навіть, у багатьох сучасних нам авторів можна прочитати, що вони не вміють, чи не можуть представити собі справу повстання словян інакше як у формі існування якогось маленького племені прасловян, яке було галузю індо-європейського народу, себто знову виступає генеалогічне дерево біблії, і то дерево жило десь обов'язково в глухих місцях, або зовсім на півночі”.

Взагалі, що слов'яне походять від одного коріння і той „корінь” був донедавна аргументом найрізкішого копіру панславистів Росії, то не повинно Українців дивувати. Тимчасом, навіть, спорідненість мов ще не говорить про спорідненість народів, або якийсь пранарід над ними, чи поза ними. Для витвору романських мов не треба було і не було жадного прароманського народу, як галузі індогерманського. Який спільний пранарід міг бути у італійців, еспанців, французів і румунів? Франки, що дали своє ім'я Франції, були чисто германським народом, а не латинським.

„Не можна взагалі ствердити чи праслов'яне існували, бо виведений теоретично філологами праслов'янський язик не має за собою ні одного документу в землі, бо праслов'яне були неписьменні. Де вперше з'явилася праслов'янська мова і чи, навіть була вона такою, як собі її уявляють філологи,—на це ми не маємо жадного документу”.

Отже відкинувши зайву біблійну генеалогічність, Щербаківський припускає що головні групи (племена і мови) слов'янські починали творитися недалеко одна від другої в трох вогнищах: Україні, Наддунайщині і Шлезьку. Причому слов'янська група в Україні булаб одразу й праукраїнського.

Давність цієї праукраїнської групи є дуже велика. Щербаківський не відкидає гіпотези Нідерле, що вони мали вже існувати в кінці бронзової доби і на початку залізної. Тодіб так яскраво представлені нашим ученим—агатирси, геліони, неври, й інші хліборобські племена моглиб бути Праукраїнцями, або їхніми безпосередніми предками.

В якимже відношенню стояли до себе ці всі елементи української протоісторії? Для зрозуміння цього блискучо застосовує тут Щербаківський нову

(Юлій Покорни, Берлін — 1936) європейську теорію підложжа, чи субстрату. Щож то є теорія субстрату?

Як здається ця теорія повстала під тиском фактів, відкритих археологією, які добре показують, що в Європі зпрадавна жили не одні тільки „індогермани“, але в значно більшій кількості зовсім інші народи, над якими індогермани тільки панували.

„При накладанню одної на другу мов, з яких кожна не має писаної літератури, мова побідників панує в багатстві слів і ще більше у флексії і словотворі. Навпаки в тривкості звуків, а теж в мелодії слів і речень, чи теж у внутрішній формі мови може мати більше, чи менше значіння вплив мови завойованих, як і в числовій або духовній вишости” (Покорни) Завойовані народи це і є субстрат. Отже субстрат цей представляють народи завойовані, здебільшого хлібороби, які розкидані на великій площі і звязані з своєю садибою, полем, сезонними працями, не можуть дати належного відпору номадам, що завжди мають можливість легко скупитися у великі маси, та держать ініціативу у своїх руках,— і стають підданими номадів.

„В добу т. зв. мандрівки народів ні останки іранських народів, ні тим більше алтайських народів не могли мати скільки небудь значного впливу ні на антропологічний склад українського народу, ні на мову, бо ті народи проходили все степами, як номади, і боялися лісів, в які ховалися хліборобські народи України”. А ми знаємо що лісостеп займав тоді дуже значну частину території.

„Отже приходить ся признати, що у нас, Українців субстратною верствою, яка впливала на зміну індогерманської панівної мови в словянську, могла тільки бути стара неолітична хліборобська верства, характеризувана т. зв. пасковою і мальованою керамікою, і раса якої була передньоазійська. Що до панівної індогерманської верстви, то існують суперечки між ріжними групами вчених про місце її походження. Нам дуже важно знати, що обидва ці елементи, з яких склалися в головній масі своїй усі слов'яне, окрім білорусів і москалів, уже в ту добу жили на теперішніх територіях цих народів а також, що вони уже тоді могли вступати місцями в симбіоз між собою”.

Хтож був в Україні першою панівною верствою?

Правдоподібно першою панівною верствою були на думку Щербаківського — ілліро-траки. Для нього вирінає питання, чи не була мова іллірська та грацька передумовами появи слов'янських мов на цих територіях,

або чи не перейшли поступенно племена іллірські та трацькі в пізніші словянські племена? Це питання здається тим більше оправданим, що залізнодобові культури, як траків, так іллірів — дуже близькі між собою, як їхні мови, і що належна іллірам гальштатська культура теж дуже гойно заступлена на Україні аж до Кавказу і тільки в вузькій степовій причорноморській пасмі аж по Дунай її винищують туркестанські орди скито-сарматів, та пізніше алтайські орди гуннів і других.

Вартість застосування теорії субстрату-підложжа до окреслення української раси є велитенська. Сам Щербаківський так окреслює питання субстрату: „Питання це надзвичайно цікаве та і важне. Важне, навіть, може для дальнішого існування центральної та західної Європи, коли ми звернемо увагу на те напруження теперішніх західних держав, яке викликане відчуттям наближення катастрофи, що залежить виключно від психіки народів, що творять, або служать основою тих чи інших держав. А психологія народів базується на двох основах. Одна є раса, або раси з яких даний теперішній нарід або держава складається, друга основа є культура, до якої ці раси, починаючи з культури молодшої камінної доби, належали і яка виховувала еволюційно нарід”.

Як бачимо, український учений підкреслює цим самим, що останньої тисячі літ української історії за мало, щоб зрозуміти себе, бо ми Українці, є вицвіт принаймні чотирох-пяти тисяч років. В нашії крові носимо заповіт предків! Дослідження давніх часів дасть дуже багато до зрозуміння сучасних, до зрозуміння власне того, що відкидав Огіст Конт, а за ним і соціалісти, кажучи що „народи не мають характерів, їм тільки трапляються події”. Тепер лишень роки небезпеки й проб для України показали що нарід мусить мати свій характер і має кожен, і що обов'язком еліти є пізнати і культивувати й досконалити характер власного народу. Всі раси і народи відчувають небезпеку довкола себе як найглибше. А в пізнаванні себе є найсильніша зброя. Вона дає можливість творити події, і не тільки підлягати їм.

Тому може народи Європи й Америки гарячково досліджують свої працasi. І ці досліді впливають на сучасність. Історія Туреччини по відкритті культури геттитів цілковито змінє свою напрямку в очах сучасних турків, розкопи столиці Золотої Орди (Баллод) цілковито змінили концепцію початків Московії і її державного характеру, (акад. Покровський, проф. Бороздін).

Досліді протоісторичні часто промовляють до нас безпосередньо, без спеціальної аналізи. Напр., поставмо обіч себе існування в VI ст. до Р. Хр. велитенської сто-

лиці геллонів на схід від Дінця, що лишень довжина валів довкола неї сягала 35 кілм, а також існування Боспорської імперії, що її базилевс Митридат в II в. до Р. Хр. був найнебезпечнішим супірником патріціанського Риму, поставмо обіч себе існування до народження Христа стількох державних формацій на території України і слова дослідника про культуру іншої раси, тої раси що хоче бути навчителем і „старшим братом” Українців. Ось що каже славний фінський археолог А. Тальгрєн, на підставі археології в своїм творі „*La Pontide préscytique. Helsinki 1926*”: „На півночі, в Росії східній, центральній і південній, в губерніях Могилівській, Вітебській, Смоленській, Калуцькій, Тульській, Московській, Тверській, Псковській і Олонецькій нема жадних металевих пам'яток з бронзової доби. Правдоподібно, ті губернії ніколи не жили в епосі бронзи, лишень культура їхня була примітивною культурою костей, каміння й рогу, що дотривала аж до початків християнської ери”.

Ще більше може дати археологія (і звязані з нею менш докладні етнографія та фільологія) для сучасності, коли геній людський знаходить в її пам'ятках зариси протоісторії. Уже сама назва протоісторії (не преісторія!) говорить про сам прообраз історії, перші зариси матеріалу, що з нього зліплені ми, сучасники.

Тому значіння учених синтетиків, впорядковувачів української проісторії, є дуже велике. Передовсім величезний вплив на сучасність викликатьмуть ті вчені, що зістаючись завжди сумлінними науковцями, потраплять знайти і висувати аж до нині тяглість української раси. Вадим Щербаківський зробив це, проваджений власним талантом і сумлінням, спираючись на найновіших здобутках європейської науки. Має вже тепер право до почесного титулу на „Українця, що добре збагатив українську духовість”.

V.

Завданням цієї брошури було впровадити в загальних обрисах поняття української раси на підставі сучасних наукових течій.

Але й не тільки наука, не тільки синтетичний талант українського ученого, але й само українське життя поглибило розуміння раси. Поняття раси прийшло з останніх років, але не як поняття обмежености, виключности, щось вроді гитлерівських германів. По останніх великих подіях літ 1917-21 і дальших Україні не звузили, але розширили своє поняття самих себе. Не гурток доктринерів соціалізму, чи лібералізму вийшов на світову істо-

ричну арену, лишень пребагата духовість, сила вольових груп і вкінці самовідданість мас. І всі вони звали себе Українцями, як усі британські етнічні й духові групи звуть себе британцями. Власне, таке поняття раси має аналогію швидше з британським, чи американським світоглядом.

Самий погляд на минуле вказує на багатства культури, що стали підвалинами сучасної української культури. Повстало незміримо багатство. Бо цеж усе минуле переходоване досі в могилах і прастарих звичаях, вишло до нас і заговорило. Пригадаймо собі, як ще недавно літ 60—80 тому квиління про степ, вітер і мовчазні могили були улюбленою перспективою Українців. Шей тепер знайдемо традиційні погляди, що українському інтелігентові випадає цікавитись тільки мовою, піснями й вишивками. Але не проста річ — ці пісні і вишивки!

Купальські обряди еднають нас з Середземним морем і геленами, в колядках промовляють до нас римські, варяжські елементи нашої культури, в обряді весілля бачимо встановлення влади воїнів остроготів і злиття їх з гипербореями-хліборобами. На буковинських орнаментах пробуджується в нас ремінісценція потужної культури геттитів, оглядаємо гудульські бронзові защіпки до сердаків і пізнаємо в них стилізованих спрутів (осьминогів) з Егейської культури з перед чотирох тисячоліть, на писанках знаходимо блискучі гальштатські взори трако-дакійської залізної культури. І в вишивках говорять до нас то тюркський, то іранський елемент, не кажучи вже про міста, як йонійська Ольбія, чи Київська готика, або романський Чернігів, уже з останнього тисячоліття. І то все зветься — елементи української раси!

З другого боку струси внутрішні й зовнішні обнажили українську психологію, і то прадавнє що кожен сучасник носить у своїй крові, в своїм серцю, цій гарячій і живій могилі предків. Початково, здавалося, що бачимо тільки силу й примітивність інстинктів, пізніш показалися расово-племенні індивідуальності.

Ми бачили обережних і солідарних в обличчю воєра агатирсів, в блискучій українській кавалерії пізнали прихильних до хліборобів даків і тракійців, побачили боротьбу півдня України проти кочових туранців, врешті Тьмутаракань і союзна Колхида упала знов під ударами хозарів знад Волги. Але це все разом боротьба великої української раси!

Як по великій бурі обвалюється глина що уніформувала досі скелясті береги, і валуни моря обнажують раптом серед скель таємничі ходи, скарби і провалля,—

так ми жадібним оком спостерігаємо тепер обнажені велитенські речі, — знаходимо передовсім розмах і різно-родність української раси.

І тому на першій місці ставляємо упорядкування расових елементів. Передовсім упорядкування тих елементів в історичній перспективі.

Тут нам найбільше дасть теорія хліборобського підложжа-субстрату В. Щербаківського, що її може назвуть колись геніяльною. До певної міри її вже використував В. Липинський в своїх „Листах”, лишень дав їй напрям аподиктично-утопійний, і ця надбудова значно обнизила вартість теорії підложжа. Берім її так, як її подає вчений, — і це вже дуже велика річ.

Бо насамперед вона дає Українцеві тяглість існування на одній території, на протязі кількох тисячоліть. Ми, сучасники, не є чимсь відірваним, наша кров сягає в глибину країн і віків, разом з наочним підтвердженням, тобто українською культурою, що довкола нас. Ми є звеном у ланцюгу людей, що творили великі можливості, через ці нитки припливають до нас пратисячолітні накази. Одним словом, поняття субстрату органічно зв'язує сучасних Українців з Україною, а не на підставі жадних доктрин.

З другого боку поняття субстрату улекшує працю над оцінкою різних елементів української духовости, в перспективі історичній, робить працю еліти над перегрупуванням типів української психології більш свідомою. Поняття підложжа, що триває від тисячоліть, дає підставу до корисних пошукувань в українській расі, і розуміння її відпорности. А по цьому може дати підставу до будови певних засад в українській еліті, може ліпших від теперішніх. Може вдасться трохи обтягти коромоли, що творить засада „Україна — то я і від мене вона починається”, тай обмежити перечулених доктринерів. Може вдасться хоч трохи зблизитись до того, що є ідеалом всіх держав, — окреслювати правдиве місце людей і груп у середині раси.

Врешті, поняття субстрату, що складається з передньоазійської маси населення раз назавжди визначає ролю України, як південного клина опертого об Дунай і Кавказ, а зв'язаного ріками й пізніш морем із Егеєю і взагалі Середзем'ям. Дає це образ геополітичної одиниці, не зв'язаної ані з Урало-Алтаєм, ані з Балтією, бо не маєм, як московити, субстрату фіно-уральського (Покорни), ані, як скажимо, білоруси — фіно-балтійського.

І це може в цій хвилі чи не найбільша вага поняття субстрату. Замість шарпань між сходом і заходом у

своїх роздумах над собою, — зможемо прийти до окреслення геополітичної осі української духовости, так, як попереднього відчиту прийшли ми до окреслення клімату української духовости (мовчазна відданість). Ми є клин південної раси між Балтією й Уралом, клин раси опертої на широкій підставі, на Понтиді, на Руській, на Чорнім морю, клин, що від кількох тисяч літ має свій власний характер, своє власне призначення і традиції. Свідомість цього опановує все більше добу, що її ми назвали недавно добою української мовчазної відданости.

VI.

Перейдім тепер до самої свідомости власної раси в Українців — до українського расизму. Свідомість ця, до певної міри загублена елітою останніх десятиліть почала зростати хіба тільки в останніх двадцяти роках. Свідомість ця зпотужніла останніми роками може й тому, що від століть не було такого виразного прагнення ворогів України — знищити саму расу. Річ тут не йде, навіть, про знищення фізичне, цілком вистачає сама атмосфера „проектів до знищення” Українців.

В цій атмосфері й повстає своєрідне відчуження солідарности з власною кровю в протиставленню до чужинців. Таке відчуження життєвості й тривалости власного Роду, а одночасно сталі загрози для раси з боку оточення врешті виробляє глибоке відчуття самотности української раси. Найбільша очевидність Українців це свідомість байдужости, згл. боротьби всіх народів, чи рас з Україною, потяг їх до нищительської дії. Жадні терміни „братерської співпраці” на тлі словянства, на ґрунті марксизму, чи солідарности з західною культурою не закривають абсолютного браку помочі зі сторони людей і взагалі матеріального світу. Єдина сила це — власне напруження, власна кров, Рід, — і це відчуження своєї самотности збуджує вкінці в Українцю найтайніше, обнажує найглибше, — віру в надлюдські сили і їх опіку. Боротьба за вираз себе і взагалі за своє існування дасть українському родові глибше відчуття християнської релігії.

В цій ділянці духовности українська раса має дуже старі традиції. Приняття грецької віри Боспорською імперією, Тьмотораканею і Наддніпрянщиною в IV—V століттях не було випадкове, як скажимо у москвинів, чи германів, що не мали до цього расових підстав. Про це прегарно каже Щербаківський: „Християнська символіка була символікою малоазійсько-егейського засадни-

чого населення, ідентичного з нашим субстратним, отже не суперечила давно прийнятим символам нашого субстрату, тільки поглиблена великим внутрішнім, етичним змістом християнства та ушляхотнена мистецьким генієм грецького народу, прийшла, як зрозуміла близька родичка, несучи надію на щастя". Натурально, „зовсім не таке було християнство на півночі”.

Крім того українська раса була співтворцем християнської церкви майже від самих її початків, і скажім, Херсонеське єпископство має своє значне місце в історії церкви. До Херсонесу, був засланий у 654 році папа Мартин I, що вмер і був там похований у 655 році.

Треба сподіватись, що поглиблення відчуження раси, збагатить і розширить обрії української історії. Так само біологічно-емоціональне поняття раси дасть сильну зброю в знищенню доктрини діалектичного матеріалізму.

Однак, солідарність расова, що випливає з гострого відчуття власної раси, здавалосяб, суперечить не тільки боротьбі класів всередині раси, але й боротьбі гуртків. Яке є відношення українського расизму до українського націоналізму?

Що правда, обговорюючи доктрину націоналізму, звернувшись ми найохочіше до постаті, що репрезентує націоналізм уже досить давно. Цеж Проспер Меріме писав ще в 1863 р. „про дуже цікаву постать, на ймення Хмельницький, який, здається винайшов боротьбу національностей в Європі”. Але великий Богдан, що, здається, перший ужив в державних документах виразу „*насуа українська*” (1648 р.) був передовсім представником збереження своєї раси. Його наказ витяти перші московські помічні війська під Гусятином з мотивацією, що вони „варварський обичай міли”, а одночасне лагодження і притягання до себе і своєї ієрархії всіх сильніших українських груп,—це ж типова політика раси. Не згадуємо уже про його геополітичні напрями, що мали в собі багато традицій Чорноморсько-Київських.

Тимчасому сучасному націоналізмі типу „Вістника” досі не багато зважано на індивідуальність і традиції української раси. Аджеж це в „Вістнику” була вміщена теорія проф. Кордуби (що її поділяють і деякі російські та польські вчені) про початок українського народу від ...XVI-го ст. Теорія ця, що викликала відруховий спротив українських учених (збірник „Откуда есть пошла русская земля”), на щастя вже забувається, — і в останньому числі „Вістника” знаходимо замість доктрин і поменшування української раси цілком нову, свіжу

думку: „Україна за гарний, за чудовий і за великий це край для якоїбто небулоб універсалістичної доктрини... Бо край цей має і свою історію, і свою льогіку” („Вістн.” XII, 1936). Це нарешті повстає зближення від так дуже часто повторюваного гасла потреби перебудови української духовости до неменьш важного гасла потреби зрозуміння української духовости і її місії. Зовнішні доктрини відіграватимуть в великій будучности української раси тільки помічну роль. Носимо в собі свою правду раси, правду що „для неї вмирає окрема людина, а натомісць оживає одна велика, стихійна душа” (Ів. Липа. Нові хрести), — душа раси.

Недавно знайшли молодечі, характеристичні вірші сучасного диктатора Америки, Рузвельта, що випровадив свій велитенський край з дуже великого упадку. В цих віршах він говорить він імені американського народу. Вони брешуть як гасло великої раси:

„Ми не повіримо, ми ніколи не повірим що не в нас, а де інде перебуває добро світа!”

Двадцятиліття в-ва „Народній Стяг”

(1917 — 1937).

Вид-во «Народній Стяг» заснував в Одесі, на весну 1917 року Іван Липа. Видавництво видало ряд книжок, як «Союз Визволення України» (1917) Юр. Липи (в обороні проти С. Ефремова цієї організації, що на її чолі стояли В. Дорошенко, Д. Донцов, О. Скоропис і інші), як «Табори полонених Українців» (1918) (єдина книжка, що інформувала тоді про синьо — і сірожупанників) і т. д. В цьому ж році вийшли тоді патріотичні легенди Івана Липи («Казки про Волю») та інформаційні, як «Королівство Київське» і т. д. Громадянство південної України підтримало вид-во морально й матеріально. По перерві в 1924 відновлено «Народній Стяг» уже в Галичині. Перші книжки (Ів. Липи «Притчі» й «Оповіді», Юр. Липи «Козаки» й «Бій за літературу») зустріли зичливе відношення з боку читачів і критиків. Проте матеріальну сторону вид-ва підтягло поступовання кількадесяти кольпортерів що продавши книжки не звернули цілком, або й частинно належних грошей і тим змусили припинити друк останньої більшої книжки («Нотатник» т. III).

Просимо п.п. Кольпортерів не нищити видавництва і вислати належність наkonto П. К. О. ч. 143.961 «Дністер» рн. в. 17.652.

351/34

ЮРІЙ ЛИПА **Українська доба** (Вел. 8^о, обг. П. ХОЛОДНОГО.
Ціна 50 сот. 1936.

„...Виступ Юрія Липи став до деякої міри подією у нашому скромному літературному світі... Справа тут не в особистих анімізіях, а куди глибше: це боротьба за правильне обличчя сучасної, української духовності“. („Наша“ й „українська“ доба. „Назустріч“, 15. VI. 36).

„...Книжка Ю. Липи кличе, щоб про неї забрати голос. Вона ж порушує багато таких справ, які для цілоти нашого життя мають нераз засадниче значіння... З поміж рядків книжки можна вичитати тугу за тими „бойовниками“, вчорашніми жовнірами, що творилиб ідеологію української раси“. („Наша“, чи „українська“? Варро. „Обрії“ 19—20, 1936).

„...Тільки втаємничені знають, що ці „наш, наша, наші“ мають означати: український. Чому таких баламутних висловів не вживають інші народи, — а лишень Українці? (Зам. рецензії стаття „По нашому“, „Діло“ 23, VII, 1936).

„...Брошура ця, як продовження „бою“ Липи за українську духовість—спрямована своїм вістрям проти „окислителів“ минулого й сучасності України... В своєму виступі Липа, як завжди стриманий, коректний“... (С. Доленга, „Ми“, VI, 1936).

„...Ю. Липа закинув Донцову—зовсім слушно,— що він безтрадиційний, що не признає ніяких українських традицій, а Україна починається аж від появи його книжки „Націоналізм“. (Дзвони“, ч. 6—7, 1936).

„...Сила Липи в тому, що він висловився вже як зовсім новий Українець, визволений од усіх наверхствань невідланичного минулого; що він один із небагатьох схопив нить майбутнього, водночас органічно присвоївши собі все, що в минулому в нас було своєрідне й скріплююче“. (Юрій Косач. На варті нації. „Україн. Слово“ Париж, ч. 173, 1936).

„...Брошура Ю. Липи культурно написана, як все, що виходить зпід пера цього автора. Проблеми в ній порушені, наскрізь актуальні, свідчать про стихійну турботу автора всім, що відноситься до нашого національного життя. Знаходимо багато влучних, правдивих, глибоких спостережень“. (А. Лісовський. Сучасна доба. Брошура, 1936).

„...Гірше може бути, коли в нас пошириться мода інтерпретувати Донцова і то—у прихильному дусі“. („Сучасна доба“, Варро. „Обрії“ 27—28, 1936).

„...Аналізуючи книжечку А. Лісовського „Ідеологія Вістника“ прийшов прелегент до висновку, що... ця книжка поклін Богові й Мамоні; подібний характер має теж книжка Ю. Липи“. (Відчит Д. Штикала: „Боюся данаїців“, 1. XII, 1936).

„...Краще було Юр. Липі менше оперувати покликанням на твори Ів. Липи“. (Л. Мосендз. Маргіналії до „Української Доби“ Юр. Липи. „Вістник“ X, 1936).

„...Передусім лишається вражіння рідкої безпринципності і цілковитої запутаності автора... Цілком, доброю прикметою буває часом—мовчазність“. (Олена Теліга. „Вістн.“ VI-VII, 1936).

„...Адораторам „згоди в сімействі“ так тяжко вийти поза „родину“. Вони шукають „синтези“ рідної кучі... Це ті, що говорять про якусь фантастичну „Українську добу“ (що це значить?)—шукають за чимсь „найбільш українським“ і „найбільшою підставою життєздатності нації“ одночасно!...“ (Дмитро Донцов. „Згода в сімействі“, „Вістн.“ VII—VIII, 1936).

31 GRUD 1936

„Народний Стяг“

ОСТАННІ ВИДАННЯ „НАРОДНОГО СТЯГУ“

ЮРІЙ ЛИПА Нотатник. Т. I.

(багатокопір. обг. П. ХОЛОДНОГО сина) — ін 16° — стор. 144. Ціна 2.00 зл.
(Зміст т. 1-го: Рубан. Зустріч літераторів. Петька Клиш, на-
льотчик. Закон. Ганцуся. Кіннотчик).

„...Знаходимо в ній, як в уривках розгорненого на велику ши-
рину фільму, багато постатей української революції, показаних нам
все на тлі епічних ситуацій“. (Книжка про українську революцію“
Варро „Обрії“ 13 — 14).

„...В цілому „Нотатник“ представляється великої вартости ви-
ховною книжкою й першорядним літературним твором“. („Неділя“,
ч. 17, 1936).

„...Ця книжка оповідань, щоправда цікава, але ідеологічно й
етично бідна“. (М. Гнатишак. „Дзвони“ ч. 5, 1936).

„...Письменницька індивідуальність Липи скристалізувалася під
південно-укр. сонцем. Його юнацькі спомини це море й степ, Крим
і Одеса... Партизанську війну Липа описує легко й живо... До крові
української чує Липа безмежну любов, бо знає; що тільки на тому,
що зеднує український рід, на землі і крові, на їх спільному законі,
буде збудована держава“... (Б. Ольхівський. „Ми“, VI, 1936).

„...Останній твір Липи „Нотатник“ т. I, 1936 р. має вже зовсім
добру соборну, літературну мову“. („Рідна Мова“ ч. 7, 1936).

„...Хоч теми його творів зовсім не соняшні, то в них є якась
погода, легкий усміх доброти... Юрій Липа ніде не перебалакує, він
ощадний на слова й образи і це одна з кращих прикмет його та-
ланту“. (Ол. Бабій. „Укр. Вісти“, 1936).

ЮРІЙ ЛИПА Нотатник. Т. II. (Зміст т. 2-го Коваль-
Супрун. Чародій. Камінець Столичний. На варті. Бляшанки: — ін 16°.
— стор. 128. Ціна 2.00 зл.

„...Він вміє віддати дрібними, незаступними словами боеву дію,
що біжить, як фільмова бинда, змалювати легким, як акварель, спо-
собом, мінливе життя Одеси, передати настроїв вартового в дощеву
ніч 1919“... (М. Струтинська. „Н. Час“ з 14, VII, 1936).

„...Початкове оповідання вводить нас у революційну атмосфе-
ру. Герої цього оповідання мають велике почуття власної сили... Зно-
вуж останнє оповідання („Бляшанки“) розгортає нам ситуації затоп-
люваної вже в крові української революції... В „Бляшанках“ поставив
Липа пам'ятник кривавим анабазам українського вояцтва“. („Книжка
про укр. революцію“. Варро „Обрії“ 21—22, 1936).

„...Молодим людям радимо особливо читати „Нотатник“ Юрія
Липи; звідтам вони краще ніж із солоденьких «історій» навчатися
розуміти полум'яні роки та їхні настрої. („Неділя“, 20, IX, 1936).

„...Означити людей України, відкрити спосіб їх думання та
мотиви їх учинків — дуже вдячне поле для українського письменника.
Саме цю спробу зробив у своєму „Нотатнику“ Юрій Липа, що на-
магається „шукати в аспекті минулого та сучасного незмінних за-
конів Української Землі... землі, що хоче бути“. „Нотатник“ один з
найкращих прозових творів останніх літ у нас, що хвилює, полонює
кожного вдумливого Українця“. (С. Гординський. Проблема україн-
ської стихії. „Назустріч“ ч. 20, 1936).

ЗАМОВЛЯТИ МОЖНА У ВСІХ УКРАЇНСЬКИХ КНИГАРНЯХ.

ЦІНА 50 СОТИКІВ.

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001015348041